

А.В. Слюсаренко, здобувач

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

ЗМІЦНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. Розбудова незалежної України об'єктивно потребує входження її у світове господарство на організаційно-економічних засадах ринкових відносин на принципах рівноправності та взаємної вигоди у співробітництві. Її економічне положення в економічному світовому просторі вимагає негайного покращення ситуації. Від розвитку економіки та бізнесу сьогодні залежить економічна могутність держави, соціально-політична стабільність, спроможність виконання державною соціальних гарантій, що закріплені в Конституції України. В свою чергу, одним із основних напрямів розв'язання цієї ситуації є розширення та зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків з іншими країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теорії зовнішньоекономічних зв'язків присвячені роботи таких зарубіжних вчених, як: Ч. Макмілан, Р. Мінцберг, Л. Абалкін [1], Ф. Хайек, Дж. Куїнн та ін.. Крім того, окремим аспектам розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України приділялась значна увага таких вітчизняних науковців, як: Н.М. Штангей [2], Н.Т. Белуха [3], Ю.В. Макогон [4], І.А. Філіпова [5], І.Т. Балабанов [6] та ін., де широко проводиться аналіз існуючого стану відносин в світовому просторі та відповідності українського економічного сьогодення вимогам динаміки глобалізаційних процесів. Однак на сьогоднішній день має місце недостатня обґрунтованість теоретичних та практичних аспектів необхідності зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків, що робить дану проблематику перспективною з точки зору подальших наукових досліджень.

Формулювання цілей у статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування етимології поняття «зовнішньоекономічні зв'язки», а також формування системи передумов їх розвитку та зміцнення для подальшої розробки механізмів активізації зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу досліджень. Економічний стан будь-якої країни світу багато в чому визначається обсягом та структурою її

зовнішньоекономічних зв'язків. Для України цей фактор взагалі має домінантне значення, оскільки в умовах сталого скорочення внутрішнього попиту на промислову продукцію зовнішня торгівля практично залишається єдиним вагомим чинником оздоровлення національної економіки та джерелом надходження валютних ресурсів, вкрай необхідних для придбання товарів критичного імпорту та модернізації й структурної перебудови виробництва.

В свою чергу, враховуючи актуальність проблематики зовнішньоекономічних зв'язків, багато вітчизняних та закордонних науковців сучасності досліджують процес теоретичного обґрунтування першооснов ефективності прикладного аспекту в результаті визначення похибок та прогалин з точок зору історичного, географічного та економічного досвіду. Проте в основі розгляду визначеної категорії покладено саме правильне розуміння її сутності, тож наукові напрацювання спровокували наявність системи визначень, які в своїй більшості є однотипними і не мають суттєвих розбіжностей.

Таким чином, в своїх працях Н.М. Штангей та В.Ю. Аксьонова дають визначення зовнішньоекономічних зв'язків як комплексної системи різнобічних форм міжнародного співробітництва держав та їх суб'єктів у різних галузях економіки [2]. В свою чергу, Н.Т. Белуха зазначає, що зовнішньоекономічні зв'язки – це міжнародні господарські та торгівельно-політичні відносини, які передбачають обмін товарами, спеціалізацію та кооперацію виробництва, науково-технічне співробітництво, економічне та технічне сприяння, створення спільних підприємств та інші форми економічного співробітництва [3]. Тож автор у визначенні розкриває суть поняття шляхом приведення набору лише форм, які реалізують сам процес діяльності. Отже дане твердження є суперечливим оскільки зовнішньоекономічні зв'язки представлені не лише набором форм економічного співробітництва, а й передбачають одночасну зміну соціальної, політичної та інших складових.

Ю.В. Макогон та Г.О. Мороз розглядають сферу зовнішньоекономічних зв'язків як економічну підсистему країни, розвиток якої зумовлений «по-перше, факторами, що визначають загальний розвиток системи, по-друге, факторами, які безпосередньо обумовлюють її розвиток. Зовнішньоекономічна сфера формується і функціонує на рівнях: загальнодержавному, регіональному та на рівні підприємств, об'єднань, організацій, фізичних осіб. В таких умовах темпи розвитку галузей, пропозиції та характер економічного зростання будуть частково формуватись під впливом зовнішніх факторів. У зв'язку з цим важливо

концентрувати зовнішньоекономічні зв'язки на пріоритетних напрямках, одним з яких є розвиток АПК» [4]. Таким чином, аналізуючи твердження авторів, варто погодитись з беззаперечністю факторної залежності економічного зростання від здійснюваних зовнішньоекономічних зв'язків. Виправданим є факт ув'язки зовнішніх та внутрішніх факторів та неможливості існування набору окремо взятих в умовах інтеграційних процесів і глобалізації. За сутністю пропонованого визначення домінантою є виділення саме пріоритетних напрямів здійснення зовнішньоекономічних операцій, що позитивно впливатиме на стан загального економічного розвитку країни та матиме корисний ефект.

І.А. Філіпова в результаті проведення власних досліджень трактує зовнішньоекономічні зв'язки як сукупність напрямів, форм, методів, засобів, та способів торгово-економічного, науково-технічного співробітництва, а також валютно-фінансових та кредитних відносин між країнами з ціллю раціонального використання переваг міжнародного розподілу праці, можливостей міжнародних економічних відносин для підвищення економічної ефективності господарської та підприємницької діяльності. Вона в своїх працях зазначає, що в зовнішньоекономічних зв'язках переплітаються воедино економіка та політика, комерція та дипломатія, торгівля та промислове виробництво, наукові дослідження та кредитно-фінансові операції [5]. Науковець наголошує на тому, що здійснювані дії в практичній реальності, яка ґрунтується на наукових здобутках, обов'язково регулюються міжнародним економічним правом. Більш того, на основі опрацювання матеріалів її досліджень, структура зовнішньоекономічних зв'язків має наступні форми, які представлено на рис. 1.

Проте найбільш повним слід вважати визначення І.Т. Балабанова, який в своїх працях трактує зовнішньоекономічні зв'язки як комплексну систему різноманітних форм міжнародного співробітництва держав і їх суб'єктів в усіх галузях економіки. До того ж він зазначає, що зовнішньоекономічні зв'язки являються історичною та економічною категорією. Як історична категорія зовнішньоекономічні зв'язки являються продуктом цивілізації. Вони виникають з появою держав та розвиваються разом з ними. Як економічна категорія зовнішньоекономічні зв'язки представляють собою систему економічних відносин, які виникають при русі ресурсів всіх видів між державами та економічними суб'єктами різних країн. Ці двосторонні відносини охоплюють всі сфери економічного життя держави і перш за все його виробничу, торгівельну, інвестиційну та фінансову діяльність [6].

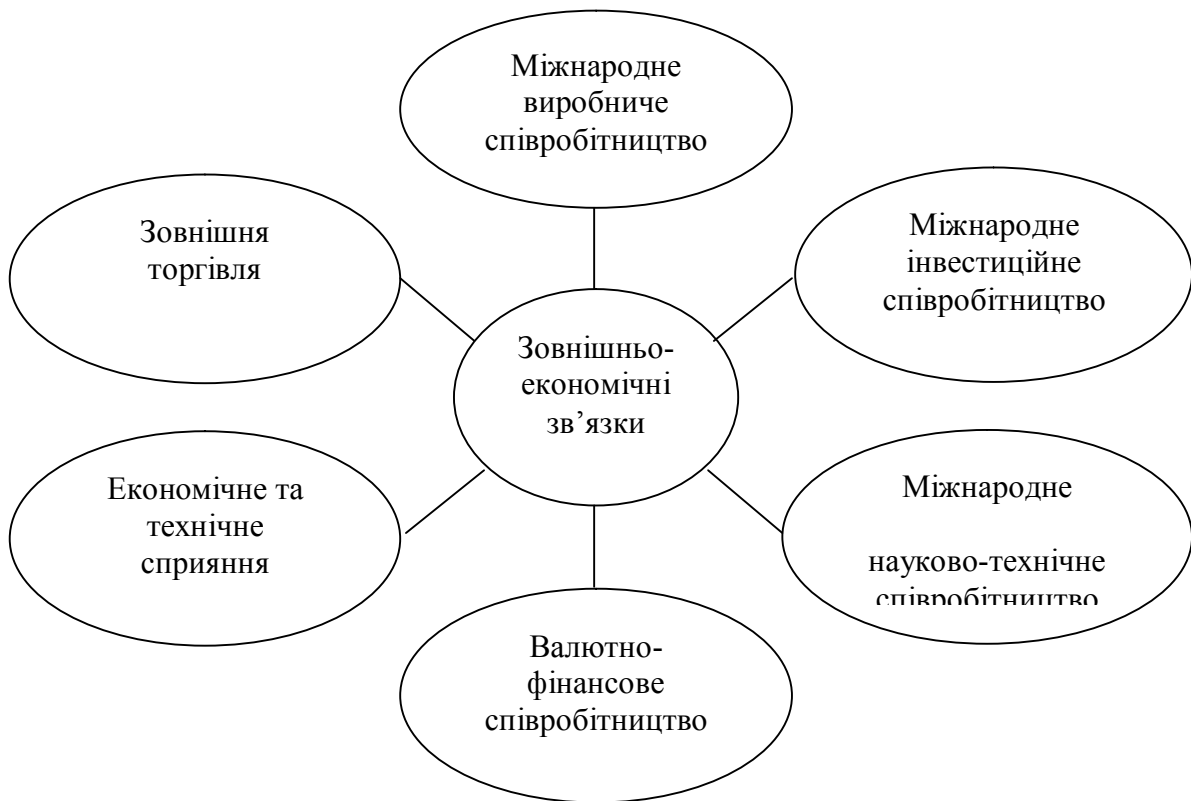

Рис. 1. Форми зовнішньоекономічних зв'язків.

Опираючись на вище приведенні підходи до теоретичного обґрунтування сутності зовнішньоекономічних зв'язків, слід розуміти їх як форму міжнародного співробітництва, яке здійснюється між країнами на урядовому рівні в частині забезпечення державних та міждержавних економічних потреб в науково-технічному, валютно-фінансовому, політичному, соціальному та виробничо-технічному напрямках. Окрім того, можемо стверджувати, що вони є макроекономічною категорією, яка має історичні, економічні та соціальні чинники об'єктивної доцільності існування та охоплюють весь спектр діяльності на державному рівні в розрізі міждержавних економічних відносин шляхом реалізації сукупності напрямів, форм, методів та засобів співробітництва між країнами. Дане визначення є найбільш вичерпним в частині детального розуміння досліджуваної категорії з включенням в неї, як однієї із основоположних, соціальної складової, котра, в свою чергу, лежить в основі будь-яких економічних відносин, адже людський фактор є першоосною формування держави та, як наслідок, суспільства, яке в подальшому налагоджує відносини, як на мікро- так і на макрорівні.

Однак не дивлячись на глибину сучасної економічної думки відносно сутті та напрямів зовнішньоекономічних зв'язків України, стан економічної практики свідчить про необхідність подальших досліджень в розрізі питань зовнішньоекономічної політики взагалі та необхідності

зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків, як похідної. Тож, враховуючи теоретичне підґрунтя, слід зазначити, що в основі необхідності налагодження системи зовнішньоекономічних зв'язків лежить історичний чинник, який свідчить про суспільний початок будь-яких економічних досягнень шляхом формування державності та її поступового розвитку. З історичних джерел відомо, що організовані суспільства, які існували на нинішній території України, завжди підтримували економічні зв'язки із зовнішнім світом. Тож з огляду на власні культурні та історичні традиції Україна має всі можливості для того, щоб стати рівноправним членом європейської спільноти. Історичний досвід показує, що добре налагоджені зовнішньоекономічні зв'язки завжди були засобом подолання кризових явищ, відродження та зміцнення власної економіки.

Еволюція України як системи повноцінного державного інституту та повноправного учасника світових відносин передбачала зростання кількості країн-партнерів в розрізі зовнішньоекономічних зв'язків. Сучасний показник інтегрованості налічує більше 200 учасників регламентованих міждержавних угод, з якими здійснюються зв'язки різних рівнів та напрямів. Проте й на сьогоднішній день зовнішньоекономічні зв'язки не позбавленні перешкод та бар'єрів подальшого зміцнення.

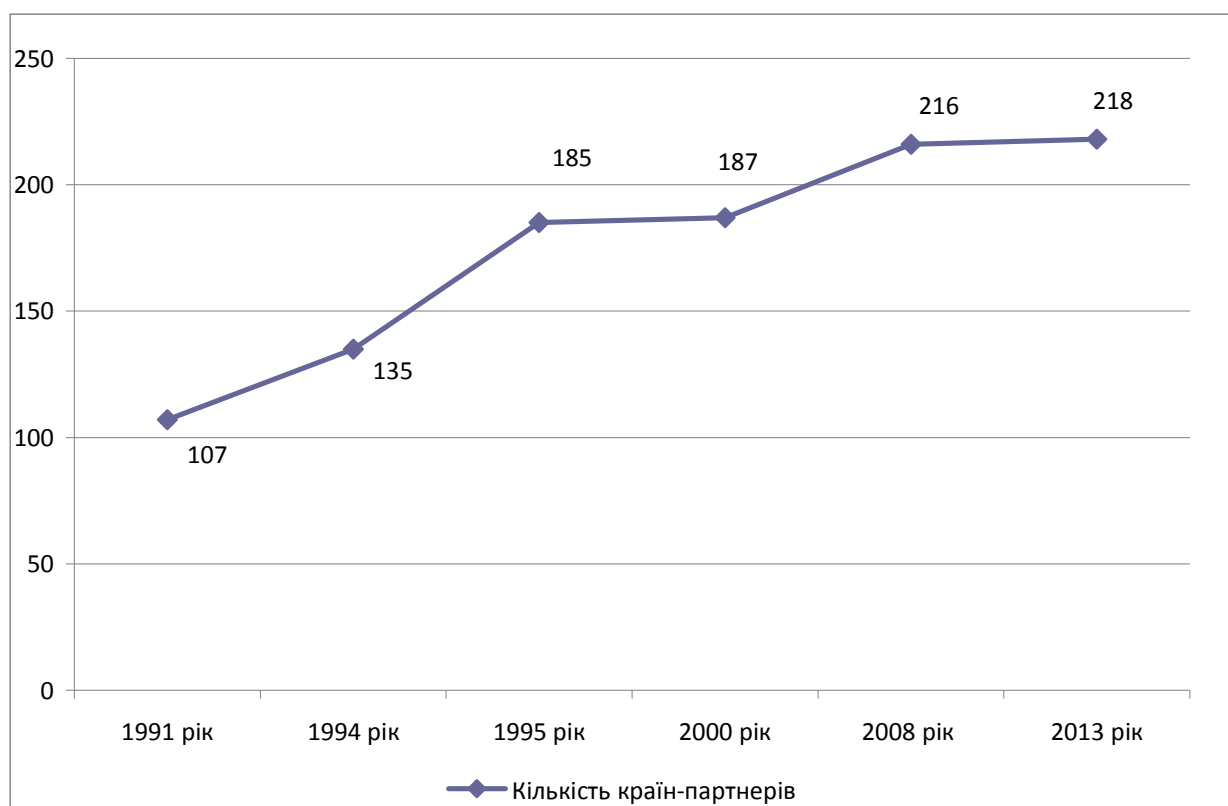

Рис. 2. Кількісна динаміка зовнішньоекономічних зв'язків України

В основу зовнішньоекономічної діяльності України покладено зовнішньоторговельні операції, які представлені експортом та імпортом товарів та послуг. Таким чином, однією із проблем є неефективна структура експорту 90 % якого становить сировина, матеріали та товари народного споживання. Тож в розрізі експортних операцій Україна потребує докорінної перебудови в частині зміни сировинного спрямування закордонних продажів, підвищення в них частки продукції переробних галузей, удосконалення структури імпорту.

Що ж стосується пріоритетності в географічній структурі реалізації зовнішньоекономічних зв'язків, то вона також піддалась певним змінам в ході історичного формування України як незалежної держави. Тож першочерговим орієнтиром в зовнішньоторговельних операціях наприкінці 90-х років були країни близького зарубіжжя, в той час, як сьогодення має зв'язки фактично з країнами всіх континентів. Найголовнішими зовнішньоторговельними партнерами України на момент реального часу є Російська Федерація (РФ), Європейський Союз (ЄС), Сполучені Штати Америки (США). Більш того на них припадає 2/3 обсягу зовнішньої торгівлі. Проте зовнішньоторговельний баланс має від'ємне значення оскільки операції з РФ та ЄС мають низький коефіцієнт покриття імпорту експортом. Натомість існує тенденція позитивного економічного ефекту від зовнішньоекономічних відносин з США та Азією.

В той же час, країною здійснюються заходи не тільки пов'язані із заохоченням зовнішньої торгівлі але й інвестицій. Традиційно найбільшими інвесторами залишаються Кіпр (14521,5 млн дол. США), Німеччина (7403,9 млн дол. США), Нідерланди (4949,3 млн дол. США), РФ (3652,5 млн дол. США). Проведена систематизація даних є підставою для формування відповідних висновків щодо зміцнення відповідних зовнішньоекономічних зв'язків із визначенням перспективних напрямів розвитку.

У 2012 р. сформувалися позитивні тенденції та стимули для довгострокового економічного зростання на основі усунення диспропорцій розвитку та зміцнення конкурентоспроможності України. Ключовими елементами економічної політики, в свою чергу, виступали заходи з енергоефективності та енергозбереження, розбудови транспортно-комунікаційних мереж, стимулювання інноваційних процесів тощо. Позитивні результати дала реалізація Програми економічних реформ на 2010-2014 рр., яка визначила основні напрями трансформацій у сферах економічного життя України з метою стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи, формування режиму максимального сприяння для бізнесу, модернізації інфраструктури та базових секторів

економіки. Більш того фактичним було покращення зовнішньоекономічних зв'язків з Німеччиною в сфері автомобілебудування, Білорусією – мінеральні ресурси, прокат чорних та кольорових металів, Чеською Республікою та Данією – двостороння торгівля товарами та послугами, країнами Північної та Західної Африки та ін.. Наведені приклади є свідченнями поступового нарощування Україною свого економічного потенціалу.

Зважаючи на умови політичної напруженості сьогодення України, слід зазначити, що основними чинниками, які стоять на заваді розвитку зовнішньоекономічної стабільності, є інституційні. В рахунок розбалансування політичної цілісності держави спостерігається негативний вплив на обсяги зовнішньоторговельних операцій, інвестицій і власне сам процес розвитку. Невизначеність в системі регламентованої законодавчої та правової бази виступає стримуючим фактором розвитку для України в системі міждержавних відносин. Дана ситуація передуює відхиленню від стратегії та загальної політики розвитку з фактичною наявністю позиції економічного занепаду та кризи, які супроводжуються інфляційними процесами. Держава формує авторитет економічного аутсайдера на глобальному рівні з фактичним ступенем нестабільності, які формуються принципи низької ліквідності капіталу та інвестиційної привабливості.

Загалом, доцільним є звернення до слів В.І. Лишиленка, який виправдано зазначає що жодна країна світу, на якому б рівні економічного розвитку вона не знаходилася, не може нормально розвиватися поза світовим господарством без тісних економічних зв'язків з іншими країнами. Зовнішньоекономічні зв'язки сприяють прискореному розвитку науково-технічного прогресу і зростанню національного доходу, впливають на атмосферу довіри між народами та підвищення рівня життя народу [7]. Україна не є винятком даного твердження і це створює об'єктивну необхідність висунування висновків щодо доцільності формування зовнішньоекономічної політики держави адекватної ринковим умовам та глобалізації, а зовнішньоекономічні зв'язки вважати сукупністю дієвих форм та напрямів її практичної реалізації. Окрім того, існує ряд передумов необхідності зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків України, які актуалізують процес економічного розвитку державної системи та знаходять підтвердження в єдності теоретичного та прикладного аспектів (рис. 3).

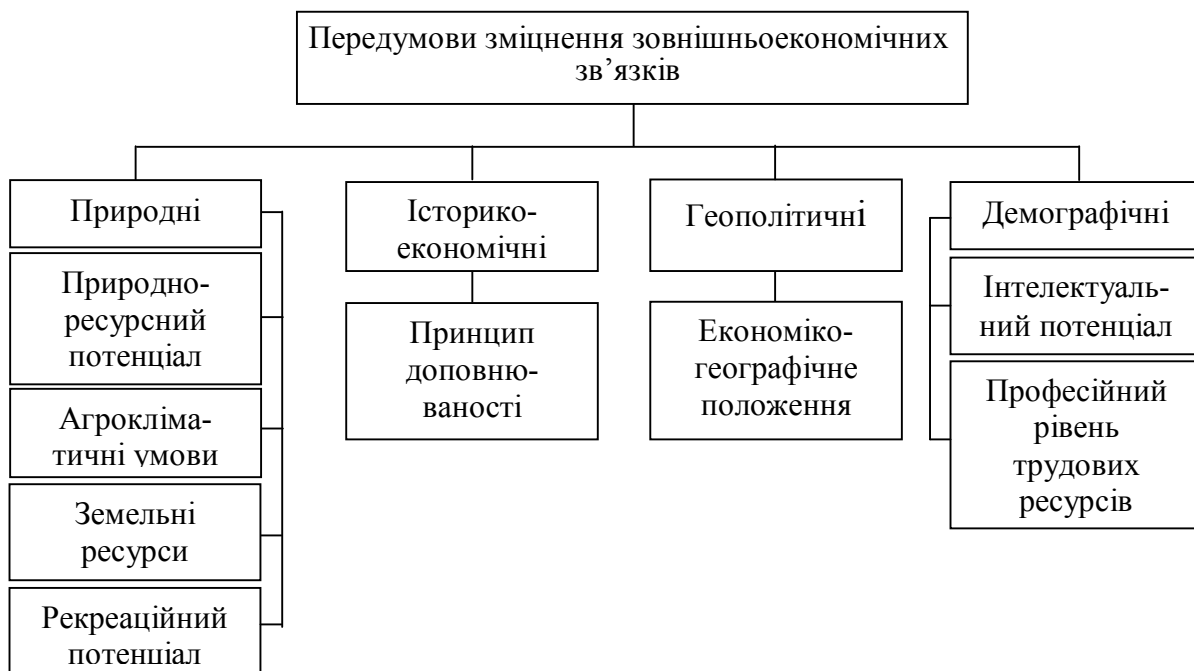

Рис. 3. Передумови необхідності зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків

Орієнтуючись на розроблену схему, доцільним є формування висновку про те, що за кількісними характеристиками виробничого, науково-технічного та інтелектуального потенціалу наша країна може бути гідним партнером у світогосподарських взаємовідносинах. За сприятливих умов цей потенціал дозволяє послідовно вирішувати завдання оптимізації її зовнішніх зв'язків. Розв'язанню цього завдання сприяють такі об'єктивні чинники, як багаті природні ресурси, вигідне географічне положення нашої країни, наявність необхідної інфраструктури, що обслуговує зовнішньоекономічні зв'язки, тощо. Україна має всі необхідні передумови для реалізації експортоорієнтованої та імпортозаміщувальної стратегій, які дають можливість збалансованого розвитку в системі міжнародних відносин в умовах глобалізації.

В складній економічній ситуації сьогодення України процес трансформації зовнішньоекономічних зв'язків носить системний характер і не тільки формує їх нову економічну структуру, але й змінює сам механізм та зміст реалізації та управління зовнішньоекономічною діяльністю. У зв'язку з цим доволі актуальним є дослідження всіх аспектів трансформації зовнішньоекономічних зв'язків та їх зміцнення, який є найважливішим фактором становлення нової економічної системи.

Висновки. Україна має зовнішньоекономічні зв'язки та здійснює зовнішньоторговельні операції більш ніж 200-ми країнами світу. Для України більш перспективними є вихід на світовий ринок у своїй державній економічній цілісності з наступною інтеграцією у світову економіку. На даному етапі економічного розвитку наша держава має сконцентрувати свої зусилля на зміцненні зовнішньоекономічних зв'язків, а функціонування механізму їх реалізації має бути спрямоване передусім на реалізацію загальнодержавних інтересів.

Бібліографічний список: 1. Абалкін Л.І. Новий тип економічного мислення / Л.І. Абалкін – М.: Економіка, 1987. – 189 с. 2. Штангей Н.М. Зовнішньоекономічні зв'язки як засіб реалізації загальнодержавних інтересів / Н.М. Штангей, В.Ю. Аксьонова // Науковий потенціал України. – 2007. – С. 59-61. 3. Белуха Н.Т. Аудит: учебник / Н.Т. Белуха – К.: Знання, 2000. – 769 с. 4. Макогон Ю.В. Зовнішньоекономічні зв'язки України і залучення інвестицій / Ю.В. Макогон // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3 (8). – С. 208-218. 5. Філіпова І.А. Сучасні зовнішньоекономічні зв'язки / І.А. Філіпова. – Ульяновск: УлГТУ, 2011. – 159 с. 6. Балабанов І.Т. Зовнішньоекономічні зв'язки: навч. посібник / І.Т. Балабанов, А.І. Балабанов. – М.: Фінанси та статистика, 1998. – 512 с. 7. Лишиленко В.І. Регіональна економіка: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В.І. Лишиленко – К.: Центр учб. л-ри, 2009. – 384 с.

Слюсаренко А.В. Теоретическое обоснование необходимости укрепления внешнеэкономических связей. Проведен анализ теоретического обоснования сути понятия «внешнеэкономические связи», а также изложено обоснование их значимости и необходимости укрепления в современных условиях развития экономики Украины.

Sl'usarenko A. Strengthening of a country's foreign economic relations: theoretical and practical aspects. The analysis of the essence of the concept of theoretical justification "vneschneekonomicheskije communication", and set out the rationale for their importance and the need to strengthen in modern conditions of development of Ukraine's economy.